

TOPONÍMIA DELS POBLES VALENCIANS

ONDARA

LA MARINA ALTA

**AJUNTAMENT
D'ONDARA**

INSTITUT CARTOGRÀFIC VALENCIÀ

ACADÈMIA VALENCIANA DE LA LLENGUA
SECCIÓ D'ONOMÀSTICA

COORDINACIÓ I GESTIÓ
Unitat de Recursos Lingüísticotècnics

REULL I TEXT
Robert Miralles Cebrià

GRAFISME
Esperança Martínez

© Acadèmia Valenciana de la Llengua

Col·lecció: Onomàstica
Sèrie: Toponímia dels Pobles Valencians
Ondara, 215

Editat per: Publicacions de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua
Av. de la Constitució, 284
46019 València
Tel.: 96 387 40 23
Adreça electrònica: avl@gva.es

Amb la col·laboració de l'Ajuntament d'Ondara

ISBN: 978-84-482-6190-0

Depòsit legal: V-2345-2017

Impressió: gràfiques **vimar**
Alfonso de Soto, 11 • Tel. 61 151 02 30 • Pineda • València

www.avl.gva.es

ONDARA

● Ondara —segons Sanchis Guarner, topònim relacionat amb el basc ONDAR, 'l'arenal'— està situat en la plana al·luvial d'origen continental formada en l'era quaternària per les successives aportacions del riu Girona i dels barrancs de l'Alberca, de la Marjal i de Fusta, entre el mar i les muntanyes de l'antic marquesat de Dénia, en la comarca de la Marina Alta. Té una extensió de 10,4 km² i 6.647 habitants (2016), anomenats *ondarencs*, majoritàriament valencianoparlants. La major part del terme municipal té una altitud mitjana d'entre 20 i 35 metres, llevat del nord-oest, on la serra de Segària s'eleva fins als 400 metres, i el sud-est, amb unes elevacions xicotetes i suaus en la partida dels Tossals. Al sud-oest del nucli urbà es troba l'antiga alqueria de Pamis, amb unes cinquanta cases, que va tindre ajuntament i entitat pròpia fins a l'any 1833. Limita amb els municipis del Verger, al nord; Dénia, a l'est; Pedreguer, al sud, i Beniarbeig i Benimeli, a l'oest. L'autopista del Mediterrani i la N-332 travessen el terme municipal de nord a sud.

El paisatge d'Ondara s'ha transformat profundament per la implantació progressiva del regadiu entre els anys vint i els anys setanta del segle passat, amb una majoria de terra destinada al cultiu de diferents varietats de taronger (422 ha) i mandariner (250 ha), que han substituït els conreus tradicionals de vinya, d'ametler, de garrofer i d'olivera (només en queden unes 20 ha). En els últims anys s'ha notat un cert retrocés en l'extensió del conreu de regadiu, afavorit per les expectatives urbanitzadores en algunes zones del terme. Simultàniament, l'activitat econòmica tradicional, basada en la producció de flors artificials, begudes alcohòliques, materials per a la construcció, mobles, guitarres i la comercialització de productes hortofructícoles, ha donat pas a un impuls de la indústria de la construcció, amb algunes iniciatives urbanístiques en sòl urbà i residencial, i al desenvolupament de dos polígons en la partida de la Marjal, un d'industrial i l'altre de comercial, que estan convertint la població en un aparador comercial i de servicis que abastix la comarca.

Malgrat l'existència de jaciments arqueològics importants, com la cova del Corb (utilitzada com a santuari i refugi des de l'Eneolític fins a l'època islàmica) i la cova del Colom (del Paleolític), i la localització de diverses vil·les romanes en el terme, la primera referència documentada de l'existència d'un nucli de població data d'època islàmica, quan Ondara és considerada «una gran ciutat, destruïda durant una revolta dels berbers el 1010-1011»; abans, cap a finals del segle X, Ondara va ser cap d'una jurisdicció civil de Xarq Al-Àndalus.

Jaume I va entrar a Ondara el 6 de juny de 1244. Després de passar per diverses mans durant els segles XIII i XIV, Ondara va pertànyer a la casa dels Cardona, marquesos de Guadalest i almiralls d'Aragó, des de principis del segle XV fins a finals del segle XVII, quan va passar a mans de la casa dels Ariza. El 1574 va obtindre parròquia i rectoria pròpies i es va iniciar la construcció del temple. Després de l'expulsió dels moriscos l'any 1609, la nova carta de poblament va permetre l'arribada dels primers colons, majoritàriament gent de la comarca i de les Illes Balears.

Durant la Guerra de Successió, Ondara va ser cremada i saquejada per l'exèrcit borbó per haver pres partit a favor de l'arxiduc Carles d'Àustria. En les dècades següents el poble va experimentar un impuls econòmic —per la producció de seda i l'ampliació de les terres irrigades, amb la construcció de l'assut sobre l'Alberca— i demogràfic, que el va fer assolir els 300 veïns a finals de segle.

El segle XIX es va iniciar amb l'ocupació de les tropes napoleòniques (1812-1813). Posteriorment Ondara va quedar assignada a les províncies de Xàtiva i València, successivament, i es va integrar definitivament en la província d'Alacant en 1833. Amb la desamortització de Mendizábal, els camperols ondarencs van obtindre el domini directe de les terres, que fins a eixe moment havien sigut propietat de José Idiáquez Carvajal, marquès d'Ariza i Guadalest, últim senyor d'Ondara. En la segona mitat del segle, la plantació massiva de vinya de raïm moscatell per a l'elaboració de pansa en les terres del terme i la construcció de la carretera València-Ondara-Alacant va ser un impuls per a l'economia local: se'n va triplicar la població, que va arribar als 3.500 habitants; es van obrir nous carrers; es van construir habitatges privats de gran vàlua, el Teatre Eslava (1888) i la plaça de bous (1901). Però l'epidèmia de fil·loxera a principis del segle XX va arruïnar la vinya, pilar econòmic dels ondarencs, un terç dels quals va haver de buscar un futur millor amb l'emigració als Estats Units, l'Argentina, Algèria, etc.

Entre els llocs més emblemàtics del poble cal destacar l'Ajuntament (antic convent del segle XVII), l'església conventual, el temple parroquial de Santa Anna, la plaça Major, la torre del Rellotge, el Palau Gran, la Casa Gran o del Maiorasgo, la font de la Carxofa i l'àrea recreativa de la serra de Segària.

Ondara disposa d'un complet calendari de festes: les patronals a la Mare de Déu de la Soledat, les populars de Sant Jaume, les de Pamis (en honor dels Sants de la Pedra), les del barri del Crist, la Setmana Santa i la Fira del mes de novembre, una de les més antigues de la Comunitat Valenciana.

ELEMENTS FÍSICS

Orografia

Badall de la Mel
Cova del Corb
el Passet
l'Escaleta de les Paleretes

la Terratenca
Penya Plana
Portell Ample
Serra de Segària

Hidrografia natural

Barranc de Fusta
Barranc de l'Alberca
Barranquet d'Aigualós
Barranquet de la Cremadella
Barranquet de la Marjal

Barranquet del Poll
Riu Girona
Toll Blau
Toll del Brocal

Hidrografia artificial

Assut del Molí d'Alcovir
Bassa de Santonja
Bassa de Segària
Bassa Nova
Depòsit
l'Assut
Planta Potabilitzadora
Pou de Granel
Pou de la Mare de Déu
del Miracle

Pou de les Hortes
Pou de Montserrat
Pou de Perla
Pou del Moret
Pou Municipal
Pou Nou
Pou Nou de Pamis
Pou Vell de Pamis

Partides i paratges

Benicarrac
el Molí d'en Coll
el Molló
el Pla de la Font
el Pont de Fusta
el Pontet
el Racó
el Saladar
el Salomó

el Xopar
els Falsars
els Mollons
els Pàtins
els Pedregals
els Tossals
els Vinyals
els Xebics
l'Aigualós

l'Almúnia
l'Horta Gran
la Barraca
la Creueta
la Gaia
les Alfatares
les Foies de Segària
les Hortes de Pamis

les Hortetes del Mig
les Marjals
les Penyetes
les Pujades
les Sorts dels Vinyals
Parri
Racó dels Vinyals

PRESENCIA HUMANA

Poblament

Alqueria de Merle
Alqueria dels Vinyals
Barri del Crist
Casa d'Albors
Casa de Benicarrac
Casa de Durà
Casa de la Drogueria

Casa dels Nispros
Caseta de Granel
Corral de Xirrete
Ondara
Pamis
Urbanització Els Tossals
Venta de Cucala

Vies de comunicació

Assagador de les Sorts
dels Vinyals
Assagador de Pego
Camí d'Ondara als Poblets
Camí de Beniarbeig al Verger
Camí de Benicarrac
Camí de l'Abocador
Camí de l'Almúnia
Camí de la Bassa
Camí de la Corona
Camí de la Cremadella
Camí de la Glòria
Camí de la Llosa
Camí de la Mar
Camí de la Torre
Camí de les Alfatares
Camí de les Hortetes

Camí de les Pujades
Camí de Pamis a Pedreguer
Camí de Piera
Camí de Xàbia
Camí del Molí d'en Coll
Camí del Molló
Camí del Palmar
Camí del Pontet a Benidoleig
Camí del Regall
Camí del Verger
Camí del Verger a Xàbia
Camí dels Fondos
Camí dels Tossals
Camí dels Vinyals
Camí Nou de Dénia
Camí Vell d'Ondara
a Beniarbeig

Camí Vell de Dénia
Carretera d'Orba
Carretera de Beniarbeig
a Pedreguer
Carretera de Pamis
Carretera del Pont del Verger
a Sagra

Carretera Nova de Dénia
Carretera Vella de Dénia
Pont del Verger
Pontet del Moro
Senda del Pi

Altres llocs d'interés

Abocador
Cementeri
Centre Comercial
Centre Educatiu
Granja Escola
Instal·lacions Esportives
Institut
Jaciment Arqueològic
la Mina

les Basses
Molí d'Alcovir
Molí Nou
Parc Públic
Pedrera
Piscina
Polígon Industrial
Teulera

Elements físics

Presència humana

TERME DE BENIMELI

TERME DEL VERGER

TERME DE DÈNIA

TERME DE BENIARBEIG

TERME DE PEDREGUER

